

Biały Budynek Warszawa ul. Twarda 6

Biały Budynek przy Twardej 6 to historia żydowskiej społeczności Warszawy. Tuż po wojnie mieścił się tam punkt rejestracji dla ocalałych z Holocaustu i noclegownia. W budynku miał swoją siedzibę ośrodek szkolenia ORT (Związku Samopomocy Pracowniczej), odbywały się tam liczne kursy zawodowe, spotkania, prelekcje. W czasach kiedy oficjalnie życie żydowskie nie istniało wypiekano tam macę, kultywowano żydowską tradycję. Po zamknięciu Synagogi w 1968 r. na parterze znajdował się dom modlitwy, który istniał do kwietnia 1983 r. Do dnia dzisiejszego budynek jest ważnym miejscem aktywności społecznej środowiska warszawskich Żydów.

Dotychczasowe opracowania podają, że Biały Budynek pochodził z II połowy XIX w. Jednak wstępna analiza architektury budynku wskazuje, że powstał on już pod koniec XVIII w. Był nieduży, murowany, podpiwniczony, na rzucie prostokąta. Z tego czasu pochodzą sklepione kolebkowo piwnice pod wschodnią częścią budynku i poziom parteru. Również rozplanowanie pomieszczeń i grubość przyziemia świadczą o XVIII wiecznym rodowodzie obiektu. Istnienie domu potwierdza też schematyczny plan miasta z lat 1819/22. W roku 1832 r. mieściła się w budynku łaźnia parowa męska i damska oraz mykwa dla Żydówek. Tak wyglądała według oryginalnego opisu z tamtego okresu: „*do żeńskiej łaźni prowadziły jedne pojedyncze gładkie na kłamki zamykane drzwi, z jedną studnią obarjerowaną tak zwaną mikwą do którego schody do zejścia dla kobiet Starozakonnych prowadzą. Dwie kadzie duże do wody zimnej i gorącej, dwie wanny drewniane, sześć ławek drewnianych [...]*”

W 1838 r. większość lokatorów na posesji przy Twardej 6 stanowili Żydzi. A Biały Budynek w 1846 r. to: „*pałacyk massiw murowany z cegły palonej na wapno, dach pokryty dachówką karpiońską pojedynczo. Długi łokci 42, szeroki łokci 20 1/4, wysoki od cokołu pod dach łokci 6. Zamieszkały, w stanie dobrym*”.

Zmiana funkcji domu z łaźni parowej na pałacyk musiała nastąpić w latach 1840- 46. Budynek wtedy przylegał do sadzawki, na tym miejscu później wybudowano synagogę. W roku 1856 powstało poddasze mieszkalne, w późniejszym okresie nadbudowano pierwsze piętro i poddasze nad głównym korpusem. Przebudowa Białego Budynku trwała od lat 20. XIX w. aż do przełomu XIX i XX w. W niezmiennym kształcie Biały Budynek przetrwał do 1929 r.

W 1929 r. nadbudowano w budynku drugie piętro z przeznaczeniem na ambulatorium z oddzielnym wejściem. Nadbudowę zaprojektował arch. Edward Seydenbeuthl. Ambulatorium rozpoczęło przyjmowanie pacjentów gminy warszawskiej już w 1930 r. Była to nowoczesna przychodnia z 14 specjalistycznymi gabinetami lekarskimi oraz przychodnia przeciwgruźlicza z pracownią bakteriologiczno-analityczną, gabinetem rtg i fizykoterapii. Ambulatorium zajmowało całe II piętro, lokal na piętrze i na parterze. Pozostałe pomieszczenia w budynku zajmowali lokatorzy. W 1939 roku pomieszczenia mieszkalne wyremontowano, a część z nich przeznaczono na cele edukacyjne.

W 1940 roku budynek znalazł się na terenie małego Getta. Znajdujące się tam ambulatorium lekarskie nadal pełniło swoje funkcje aż do 1942 r. W 1994 r. przy okazji remontu budynku znaleziono pod podłogą około 180 dokumentów, pochodzących z lat 1940-42 należących do mieszkańców czteroosobowej rodziny Elii Melchiora i jego sąsiada Mojżesza Bursztyna. Elija Melchior kierownik przychodni jeszcze sprzed wojny, jego żona Leah i ich dwójka dzieci Tauba i Szmul, spędzili w Getcie na Twardej 6, dwa lata. Przez jakiś czas mieszkała z nimi Ruchla siostra Melchiora, właścicielka sklepu na Pańskiej 51. Ostatni ślad po Melchiorach to list Tauby do matki z 12 X 1942 r. Od tego momentu nikt o nich nie słyszał.

Mieszkanie nr 52 w Białym Budynku zajmował Mojżesz Bursztyn, absolwent seminarium rabinackiego, syjonista, członek Betaru. Znalaziono jego kartę pracy przymusowej oraz legitymację Żydowskiego Towarzystwa Opieki Społecznej. Mojżesz Bursztyn zginął w Treblince w 1942 r. Przy Twardej 6 odbywała się też zbiórka Żydów wyznaczonych do pracy przymusowej. Dramatyczny wpis w dzienniku Adama Czeniakowa brzmiał tak: „*Rano 5-ta na Twardą. (...) Zjawił się Mende w asyście. Robotnicy zaczęli się zbierać o 6 30. Spóźnionych karano na miejscu doraźnie. Pejcz do naprawy*”.

Biały Budynek jako jeden z nielicznych w okolicy przetrwał wojnę. Został odrestaurowany w maju 1948 r. i przekazany jako siedziba Komitetowi Organizacyjnemu Żydowskich Kongregacji Wyznaniowych w Polsce. Następne remonty przeprowadzone w latach 60 i 90 XX w. i na początku XXI w. również nie zmieniły w znaczący sposób bryły budynku. Najstarsze elementy Białego Budynku zachowane są do dziś, pochodzą z lat 20. XIX w. i świadczą o znaczącej wartości historycznej obiektu. Biały Budynek i syngoga Nożyków stanowią nierozzerwalny zespół architektoniczny potwierdzający ponad 200 letnią żydowską tożsamość tej części Warszawy.